

INOVOVANÝ RÁMCOVÝ VZDELÁVACÍ PROGRAM RÓMSKEHO JAZYKA

JAZYKOVÁ ÚROVEŇ B2
(vyššie stredné vzdelávanie)

Spolufinancované z
programu Európskej únie
Erasmus+

Bratislava 2019

Zostavovatelia:

Mgr. Eva Gašparová, PhDr. Jozef Facuna, PhD.

Odborní konzultanti:

Mgr. Ingrid Lukáčová, Ing. Mgr. Gabriela Radičová,
Mgr. Iveta Bartošová

Jazyková korektúra textu v slovenskom jazyku:

Mgr. Božena Mizerová

Grafické spracovanie:

Mgr. art. Barbora Kopnická, ArtD.

Materiál je intelektuálnym výstupom projektu „Inováciou didaktiky rómskeho jazyka k inkluzívnemu vzdelávaniu žiakov zo znevýhodneného prostredia“, ktorý bol financovaný Európskou úniou v rámci programu Erasmus+.

Hlavný koordinátor projektu:

Štátny pedagogický ústav, Bratislava, Slovensko

Partneri projektu:

Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Seminár romistiky,
Katedra stredoeurópskych štúdií, Praha, Česká republika
Nansenovo centrum pre mier a dialóg, Lillehammer, Nórsko

Podpora Európskej komisie, na výrobu tejto publikácie nepredstavuje súhlas s obsahom, ktorý odráža len názory autorov, a Komisia nemôže byť zodpovedná za prípadné použitie informácií, ktoré sú v nej obsiahnuté.

Obsah

ÚVOD	4
I CHARAKTERISTIKA PREDMETU	4
II CIELE PREDMETU	4
III VŠEOBECNÉ KOMPETENCIE	5
IV KOMUNIKAČNÉ A JAZYKOVÉ KOMPETENCIE ...	5
1 Jazykové kompetencie	5
2 Sociolingválne kompetencie	6
3 Pragmatické kompetencie	6
4 Interkultúrne komunikatívne kompetencie	6
V OBSAHOVÝ ŠTANDARD	7
VI VÝKONOVÝ ŠTANDARD	9
1 Počúvanie s porozumením	9
2 Čítanie s porozumením	10
3 Ústny prejav – monológ	11
4 Ústny prejav – dialóg	12
5 Písomný prejav	13
VII VYBRANÁ ODPORÚČANÁ LEXIKA	
A KOMUNIKAČNÉ KOMPETENCIE	13
1 Lexika	13
2 Gramatika a slovné druhy	25
3 Syntax	27
4 Výslovnosť (Ortoepia)	28
5 Pravopis (Ortografia)	28
VIII UČEBNÉ ZDROJE	29
ZÁVER	30

ÚVOD

Vzdelávací štandard z rómskeho jazyka pre úplné stredné všeobecné vzdelávanie, úroveň B2, zahŕňa výkonový a obsahový štandard, ktorý je východiskom školského vzdelávacieho programu pre príslušný vyučovací predmet a daný stupeň vzdelávania. Obsahový a výkonový štandard rómskeho jazyka, úroveň B2 – vyššie sekundárne vzdelávanie, je založený na kľúčových spôsobilostiach, ktoré zahŕňajú komplex vedomostí a znalostí, spôsobilostí a hodnotových postojov umožňujúcich jednotlivcovi poznávať, účinne konať, hodnotiť, dorozumievať sa, porozumieť si, začleniť sa do spoločenských vzťahov a osobnostne sa rozvíjať.

Cieľom obsahového a výkonového štandardu rómskeho jazyka, úroveň B2, je stanoviť rámcové požiadavky na jazykové kompetencie žiakov stredných škôl (jazyková úroveň B2) v súlade s medzinárodnými odporúčaniami Rady Európy pre vyučovanie a učenie sa cudzích jazykov a Rámcovým vzdelávacím programom rómskeho jazyka vypracovaným v spolupráci s Európskym fórom Rómov a kočovníkov. (CFR 2008, k dispozícii na webovej stránke www.coe.int/lang).

Vyučovanie rómskeho jazyka v stredných školách prispieva:

- k osvojeniu si jazykových a kultúrnych kompetencií na požadovanej úrovni;
- zdokonaleniu konverzačných zručností v rómskom jazyku;
- prehĺbeniu si slovnej zásoby;
- osvojeniu si pohotových reakcií v rómskom jazyku.

Vo vyučovaní rómskeho jazyka sa v jednote realizujú tri ciele: komunikatívny, informatívny a formatívny. Prvoradý je komunikatívny cieľ, t. j. osvojenie si komunikatívnej kompetencie vo všetkých štyroch hlavných rečových zručnostiach na úrovni B2.

Pri plnení informatívneho cieľa žiaci získavajú jazykové i nejazykové poznatky, ktoré sú potrebné na realizáciu komunikatívneho cieľa, osvojujú si informácie z rôznych oblastí spoločenského a kultúrneho života v krajinách, v ktorých žijú Rómovia.

Vyučovanie rómskeho jazyka sa podieľa na formovaní vlastnosti, ktoré sú nevyhnutné na úspešné zaradenie mladého človeka do spoločenského života: myšlienkovvej a rečovej tvorivosti, kritického myslenia, tolerance k názorom iných ľudí, úcty k hodnotám, ktoré vytvorili iné národy a národnostné menšiny, vytrvalosti, presnosti a pracovitosti.

I Charakteristika predmetu

Rómsky jazyk má vo vzdelávaní špecifické postavenie. Prispieva k rozvoju jazykových vedomostí a kultúrnej identity žiakov, najmä žiakov z rómskych komunit. Podporuje vytváranie pozitívneho vzťahu a solidarity žiakov z majority k rómskej národnostnej menšine a naopak. Tematické celky predmetu zohľadňujú aj dejiny Rómov a rómsku kultúru, čím podporujú interkultúrne a inkluzívne vzdelávanie. Ich poradie nie je záväzné, môžu sa spájať a prelínať. Vyučovanie má prebiehať formou konverzačných cvičení, dialógov a rozhovorov, prostredníctvom ktorých sa žiaci učia aplikovať slovnú zásobu a gramatiku v rómskom jazyku. Jazykový systém vychádza z kodifikovaného rómskeho jazyka (2008), ktorým komunikuje väčšina rómskeho obyvateľstva na Slovensku.

II Ciele predmetu

Cieľom vyučovacieho predmetu rómsky jazyk, úroveň B2 – vyššie sekundárne vzdelávanie, je umožniť žiakom:

- efektívne používať všeobecné kompetencie, ktoré nie sú charakteristické pre jazyk, ale sú nevyhnutné pre rôzne činnosti vrátane jazykových činností;
- využívať komunikačné jazykové kompetencie tak, aby sa komunikačný zámer realizoval vymedzeným spôsobom;
- v receptívnych jazykových činnostiach a stratégiách (počúvanie s porozumením, čítanie s porozumením) spracovať hovorený alebo napísaný text ako poslucháč alebo čitateľ;
- v produktívnych a interaktívnych jazykových činnostiach a stratégiách (ústny prejav, písomný prejav) vytvoriť ústny alebo písomný text;
- používať hovorené a písané texty v komunikačných situáciách na konkrétne funkčné ciele.

III Všeobecné kompetencie

„Kompetencie sú súhrnom vedomostí, zručností a vlastností, ktoré umožňujú jednotlivcovi konať“ (SERR, 2013, s. 12, 103).

Podstatou vzdelávania v rómskom jazyku je, aby žiaci:

- dokázali riešiť každodenné životné situácie;
- dokázali si vymieňať informácie a nápady s mladými ľuďmi a dospelými, ktorí hovoria daným jazykom a sprostredkovať im svoje myšlienky a pocity;
- dokázali kriticky myslieť, teda, aby boli schopní nachádzať a vyberať informácie využívaním rozmanitých zručností a kritického prístupu;
- dokázali tvorivo myslieť, teda, aby boli schopní nachádzať nové spôsoby spájania faktov v procese riešenia problémov;
- dokázali analyzovať fakty a problémy v súvislosti s potrebami iných a spoločnosti ako celku.

Všeobecné kompetencie sú tie, ktoré nie sú charakteristické pre jazyk, ale ktoré sú nevyhnutné pre rôzne činnosti vrátane rečových zručností. (SERR, 2013, s. 12) V rámci všeobecných kompetencií žiak získa aj odborné znalosti v oblasti umenia a kultúrnej komunikácie.

Učiaci sa na úrovni B2 má osvojené všeobecné kompetencie na úrovni B1 a ďalej si ich rozvíja tak, že dokáže:

- cielene získavať nové vedomosti a zručnosti;
- opakovať si osvojené vedomosti a dopĺňať si ich;
- aktívne a často využívať doteraz osvojený jazyk;
- dopĺňať si vedomosti a rozvíjať rečové zručnosti, prepájať ich s poznaným, systematizovať ich a využívať pre svoj ďalší rozvoj a reálny život;
- kriticky hodnotiť svoj pokrok, prijímať spätnú väzbu a uvedomovať si možnosti svojho rozvoja;
- využívať dostupné materiály pri samostatnom štúdiu a pod.;
- disponovať vedomosťami o spoločnosti a kultúre komunity, v ktorej sa cieľový jazyk používa (životné podmienky, kultúrne tradície, hodnoty a presvedčenia, spoločenské normy a konvencie);
- plniť úlohu kultúrneho sprostredkovateľa medzi vlastnou a cudzou kultúrou;
- rozlišovať hlavné umelecké druhy;
- opísať svoje estetické zážitky z vnímania umeleckých diel;
- chápať význam estetických faktorov, estetickéj činnosti v každodennom živote;

- chápať význam umenia v živote jednotlivca a spoločnosti;
- rozumieť súčasnej umeleckej a kultúrnej tvorbe;
- kultúrne komunikovať na základe pravidiel etiky.

IV Komunikačné a jazykové kompetencie

Komunikačné jazykové kompetencie sú tie, ktoré umožňujú učiacemu sa používať konkrétne jazykové prostriedky v komunikácii.

Komunikačné kompetencie zahŕňajú nasledovné zložky:

- jazykové kompetencie;
- sociolingválne kompetencie;
- pragmatické kompetencie;
- interkultúrne komunikatívne kompetencie.

1 Jazykové kompetencie

Učiaci sa na úrovni B2 má osvojené jazykové kompetencie na úrovni B1 a ďalej si ich rozvíja tak, že dokáže:

- vysvetliť a obhájiť si svoje názory v diskusií s použitím relevantného vysvetlenia, argumentov a komentárov;
- aktívne sa zúčastňovať na neformálnej diskusií v známom kontexte;
- komentovať, zreteľne formulovať svoje názory;
- prirodzene, plynulo a efektívne konverzovať;
- pochopiť podrobne, čo sa hovorí v štandardnom hovorenom jazyku;
- viesť bežnú konverzáciu s rodenými hovoriacimi bez toho, aby to pre ktoréhokoľvek účastníka interakcie predstavovalo zvýšené úsilie;
- v relatívne vysokej miere ovládať gramatiku. Nerobí chyby, ktoré by viedli k nedorozumeniu a väčšinu svojich chýb dokáže opraviť;
- osvojiť si jasnú, prirodzenú výslovnosť a intonáciu;
- vytvoriť jasne zrozumiteľný súvislý písomný text, ktorý sa riadi štandardným usporiadaním a členením do odsekov;
- pomerne presne si osvojiť pravopis a interpunkciu.

2 Sociolingválne kompetencie

Učiaci sa na úrovni B2 má osvojené sociolingválne kompetencie na úrovni B1 a ďalej si ich rozvíja tak, že dokáže:

- správne reagovať v rôznych spoločenských komunikačných situáciách;
- vyjadrovať sa s istotou, zrozumiteľne a zdvorilo vo formálnych aj neformálnych funkčných štýloch, ktoré zodpovedajú danej situácii a osobám;
- zúčastniť sa na diskusii a prispievať k nej, aj keď ide o rýchlu a hovorovú reč;
- komunikovať s rodenými hovoriacimi a správať sa v súlade so spoločenskými a kultúrnymi konvenciami danej jazykovej komunity (prejav úcty k starším ľuďom);
- vyjadrovať sa vhodne v konkrétnej situácii a vyhýbať sa závažným chybám vo formuláciách;
- prispôbiť svoj jazykový prejav situácii a príjemcovi výpovede;
- poznať bežné frazeologické spojenia, príslovia;
- uvedomiť si najdôležitejšie rozdiely v zvyklostiach, v bežnej jazykovej praxi, v postojoch, hodnotách a presvedčení, ktoré sú v danom spoločenstve dominantné a sú typické pre jeho jazykové zázemie.
(upravené SERR, 2013, s. 123)

3 Pragmatické kompetencie

Učiaci sa na úrovni B2 má osvojené pragmatické kompetencie na úrovni B1 a ďalej si ich rozvíja tak, že dokáže:

- funkčne využívať jazykové prostriedky na získavanie informácií, vyjadrenie postojov (súhlas, nesúhlas), modality (povinnosť, schopnosť), vôle (túžby, zábery), emócií (radosť, uspokojenie, nevôľa, záujem, prekvapenie, rozčarovanie, strach), etických zásad (ospravedlnenie, ľútosť, poľutovanie, súhlas, nesúhlas, pozdravenie, prejav úcty, žiadosť, odmietnutie);
- prispôbiť svoj prejav, svoje vyjadrovacie prostriedky situácii a príjemcovi jazykového prejavu a zvoliť si vhodnú úroveň formálnosti, ktorá zodpovedá daným okolnostiam;
- zasiahnuť do diskusie na známu tému, pričom používa vhodné slovné spojenia, aby sa ujal slova;
- komunikáciu začať, udržať a ukončiť ju pomocou účinného striedania sa s partnerom;
- rozvinúť zrozumiteľný opis alebo rozprávanie, pričom rozvinie hlavné kompozičné zložky a doloží ich adekvátnymi podrobnosťami a príkladmi;

- efektívne využívať rozličné spojovacie výrazy tak, aby vystihli vzťah medzi jednotlivými myšlienkami;
- celkom plynulo komunikovať s rodenými hovoriacimi do takej miery, že komunikácia nie je zaťažujúca pre žiadnu zo zúčastnených strán;
- spoľahlivo odovzdávať podrobné informácie.
(upravené SERR, 2013, s. 125 – 132)

4 Interkultúrne komunikatívne kompetencie

Cieľom tejto kompetencie je získať znalosti o rôznych etnických, kultúrnych a sociálnych skupinách žijúcich v európskej spoločnosti a akceptácia ľudí z iných kultúr s ich rozdielnym správaním a hodnotami. V školskom prostredí budovanie interkultúrnej kompetencie zahŕňa:

- schopnosť používať základné pravidlá slušnosti pri komunikácii (pozdraviť sa, rozlúčiť sa, poďakovať, prejav úcty k starším ľuďom) a rozprávať o interkultúrnych rozdieloch;
- schopnosť používať základné pravidlá pri nakupovaní a upozorniť na interkultúrne rozdiely;
- schopnosť rozprávať o záujmoch a záľubách mladých Rómov a upozorniť na interkultúrne rozdiely v jednotlivých regiónoch, miest a vidieka;
- schopnosť definovať rozdiely v iných kultúrach vo formách prejavu citov/pocitov (radosť, šťastie, smútok, bolesť);
- schopnosť rozprávať o spôsobe obživy Rómov v minulosti a v súčasnosti a poznať interkultúrne rozdiely;
- schopnosť kriticky hodnotiť produkty vlastnej kultúry aj iných kultúr;
- schopnosť rozprávať o zvykoch a tradíciách Rómov pri príležitosti sviatkov (Vianoce, Veľká noc) a dôležitých životných udalostiach a porovnať ich s inými kultúrami;
- schopnosť rozprávať o životnom štýle Rómov v minulosti a v súčasnosti (bývanie, stravovanie, výchova detí, postavenie otca a matky v rodine) a upozorniť na interkultúrne rozdiely;
- schopnosť rozprávať o možnostiach vzdelávania sa Rómov v minulosti a v súčasnosti a rozprávať o interkultúrnych rozdieloch;
- schopnosť interpretovať udalosti z vlastnej kultúry a iných kultúr;
- schopnosť porozumieť, tolerovať a prejavovať úctu k rôznym identitám a kultúrnej rôznorodosti.

- komunikovať s príslušníkmi iných sociokultúrnych skupín a celkovo zlepšovať vzťahy medzi majoritou a minoritami;
- využívať empatiu pri poznávaní situácie ľudí z iných kultúr;
- byť solidárny s ľuďmi žijúcimi v iných podmienkach;
- rešpektovať aj odlišné názory a pohľady na okolitý svet;
- prijať zodpovednosť za seba v prostredí, v ktorom žije.

V Obsahový štandard

Obsahom vyučovania je systematické formovanie, rozvíjanie a prehĺbovanie vedomostí, zručností a návykov zameraných na tieto oblasti: a) jazyk, jeho zvukovú a grafickú stránku, slovnú zásobu a gramatiku, b) reč ako fungovanie jazyka v procese komunikácie, ktorá zahŕňa receptívne a produktívne rečové zručnosti, t. j. čítanie a počúvanie s porozumením, ústny a písomný prejav, c) učebné zručnosti, štylizáciu, ktoré žiakovi umožňujú efektívne sa učiť, samostatne získavať, spracovávať a uchovávať informácie z rôznych oblastí a rozvíjanie komunikácie.

Témy v základných tematických okruhoch sú zamerané na dosiahnutie jazykových kompetencií na úrovni B2 v oblasti rôznych životných situácií. Vyučovanie má preto prebiehať formou konverzačných cvičení, dialógov a rozhovorov. Dôraz sa pritom kladie na počúvanie s porozumením, čítanie s porozumením, ústnu interakciu, samostatný ústny prejav a písaný prejav.

Učiteľ sám rozhoduje o rozsahu slovnej zásoby pri jednotlivých tematických okruhoch, ako aj o pracovnom tempe na hodinách rómskeho jazyka. Poradie jednotlivých tematických okruhov a bodov v tematických okruhoch nie je záväzná. Jednotlivé okruhy sa môžu spájať a prelínať.

Tematické okruhy

Rodina a spoločnosť

- Osobné údaje
- Rodina – vzťahy v rodine
- Národnosť/štátna príslušnosť
- Všetchné dni a sviatky v rodinnom kruhu
- Návšteva hostí, styky s priateľmi vrátane písomného styku
- Vzťahy medzi ľuďmi

Domov a bývanie

- Bývanie vo veľkých mestách, v malých mestách a na vidieku
- Bývanie v dome a byte – zariadenie bytu
- Domov a jeho okolie
- Mesto (miesto), v ktorom žijeme
- Orientácia v meste, hlavné budovy, najznámejšie kultúrno-historické pamiatky
- Moje spoločenstvo – život v meste a na dedine v rómskej komunite

Vzdelávanie a práca

- Škola a jej zariadenie
- Učebné predmety
- Pracovné činnosti a profesie Rómov v minulosti a v súčasnosti
- Školský systém
- Celoživotné vzdelávanie
- Predstava o budúcom pracovisku a povolani

Voľný čas a jeho organizácia

- Literatúra, divadlo a film
- Rozhlas, televízia a internet
- Umelecké činnosti, ktorým sa Rómovia venovali v minulosti a v súčasnosti
- Možnosti trávenia voľného času (prázdniny, dovolenky)
- Vlastné obľúbené či neobľúbené činnosti
- Organizácia práce a účelné využívanie voľného času
- Denný a týždenný osobný program

Človek a príroda

- Zvieratá/fauna
- Počasie
- Rastliny/flóra
- Klíma
- Človek a jeho životné prostredie
- Príroda okolo nás – ochrana životného prostredia
- Rastliny a zvieratá významné v rómskom živote

Cestovanie

- Dopravné prostriedky, ich výhody a nevýhody
- Správanie sa v dopravných situáciách
- Príprava na cestu a cestovanie
- Turistika a cestovný ruch
- Miesta, ktoré radi navštevujeme
- Miesta, ktoré by sme chceli navštíviť
- Cestovanie do zahraničia a formality s ním spojené
- Skúsenosti s cestovaním, zážitky
- Tradičné a moderné spôsoby cestovania Rómov

Odievanie a móda

- Odievanie Rómov v minulosti a v súčasnosti
- Základné časti odevu a ich nákup
- Vhodné oblečenie na rôzne príležitosti
- Vkus v obliekaní a súčasná móda

Starostlivosť o zdravie

- Ľudské telo
- Najčastejšie choroby, úrazy a zdravotné ťažkosti
- Charakterové vlastnosti človeka
- Zdravý spôsob života
- Hygiena a starostlivosť o telo
- Nemocnica a klinika, lekáreň a lieky
- Liečenie Rómov v minulosti

Výživa a zdravie

- Mäso a mäsové výrobky
- Zelenina a ovocie
- Nápoje
- Mliečne výrobky
- Cestoviny a múčne výrobky
- Stravovacie návyky
- Stravovacie zariadenia
- Príprava tradičných rómskych jedál
- Kultúra stolovania
- Zdravá výživa
- Slovenská a rómska kuchyňa

Multikultúrna spoločnosť

- Cudzie jazyky
- Rodinné sviatky – zvyky a tradície
- Štátne a cirkevné sviatky
- Zbližovanie kultúr a rešpektovanie tradícií

Kultúra a umenie

- Druhy umenia
- Umenie a rozvoj osobnosti
- Kultúra a jej formy
- Kultúra a jej vplyv na človeka
- Kultúrny život

Veda a technika v službách ľudstva

- Technické vynálezy
- Vedecký pokrok

Obchod a služby

- Nákupné zariadenia
- Pošta a telekomunikácie
- Nakupovanie a platby
- Hotelové a reštauračné služby
- Kultúra nakupovania a služieb

Šport

- Druhy športu: zimné a letné, individuálne a kolektívne
- Športové disciplíny
- Význam športu pre rozvoj osobnosti

Človek a spoločnosť

- Jazyk ako dorozumievací prostriedok
- Formy komunikácie
- Kultúra komunikácie

Vzory a ideály

- Človek, jeho vzory a ideály
- Pozitívne a negatívne vzory
- Významné osobnosti rómskej národnosti

Rómčina ako literárny jazyk

Návraty k textom, preberaným čiastočne už v predchádzajúcich úrovniach, teraz už bez výberu prístupnejších pasáží.

- Milena Hübschmannová, život a dielo (So hin tattered, chevalo gad vaj kozuchos? Keci bandurki chaľa o Feričkus pro čučo jilo?)
- Elena Lacková, život a dielo (Romane paramisa)
- Tera Fabianová, život a dielo (ukážky z diel „Sar me phiravas andre škola“, Le Romeskero suno, Čavargoš, Eržika, Ačhiľom Romňi, So džalas o Miškas sune, Gilutne – Av manca čhajori, Raťate avľom, E bacht ke mande avel)
- Ilona Ferková, život a dielo (Mosardã peske o dživipen anglo love, Pal o duj phrala, Sikhľard'i buťi – somnakuňi buťi, Čačikaňi paramisi, Sar ačhľa o suboris Amare neni, Šukar Vilijana, Denašľom kheral, O našado čhavo avila pale, Mošťovno dad, abo nalači daj?, Muľa anglo romipen, Trastune bengal)
- Margita Reiznerová, život a dielo (Kaľi, Kale ruži, Romano gendalos, Suno)
- Dezider Banga, život a dielo (Čierny vlas, Tehliar a kráľ, Rupp a Ruppuno)
- PhDr. Vladimír Oláh, život a dielo (Amari dukh the amaro kamiben, Paľikeriben)
- Arnošt Rusenko, život a dielo (Trin pheňa, Sar pes o Rom dovakerďa le kraľiha)
- Oľga Giňová, život a dielo (E daj na kamelas, Pal e Romňi Krivaňa, Miri daj tavel)
- Helena Demeterová, život a dielo (Pal o duj bibija)
- Gejza Horváth, život a dielo (Miro papus)

VI Výkonový štandard

Označenie úrovne B2 je samostatný používateľ jazyka. Pri koncipovaní školského vzdelávacieho programu pre predmet rómsky jazyk na úrovni B2 sa predpokladá, že žiaci v predchádzajúcom vzdelávaní dosiahli nižšie komunikačné úrovne.

Žiaci na úrovni B2 sú schopní udržať rozhovor, a to v rôznych kontextoch.

Pri počúvaní sú na úrovni B2 schopní rozumieť rozsiahlejším úsekom reči, ktoré obsahujú zložité argumenty.

Pri čítaní rozumejú textom opisujúcim situácie a udalosti v jazyku s vysokou frekvenciou známych slov, sú schopní tiež pochopiť city a želania vyjadrené v osobných listoch.

V ústnej interakcii sa sebedovome zapájajú bez prípravy do rozhovoru. Pravidelná interakcia s rodenými hovoriacimi prebieha bez väčších problémov.

Pri ústnom prejave vedú podať zreteľný, podrobný opis, vyjadríť svoje stanovisko, zhrnúť názory iných a posúdiť výhody a nevýhody. Sú schopní napísať súvislý text na známe alebo pre nich zaujímavé témy, vedú napísať osobný list, kde vedú opísať svoje zážitky a dojmy.

Pri spontánnom používaní jazyka disponujú žiaci na úrovni B2 dostatočnou škálou jazykových prostriedkov na prezentovanie zreteľných opisov a vyjadrovanie svojich stanovísk a názorov. Majú dostatočne širokú slovnú zásobu, ktorá im umožní vyjadrovať sa o veľmi všeobecných témach, ale aj ich vlastných špecializovaných záujmoch. Gramatiku ovládajú na relatívne vysokej úrovni a sú schopní používať obmedzené množstvo prostriedkov kohézie na spájanie výrokov do zreteľného a koherentného diskurzu. Chyby, ktorých sa dopúšťajú, nemajú vplyv na kvalitu komunikácie a často sú schopní samoopravy. (upravené CFR, 2008, s. 16, 17)

1 Počúvanie s porozumením – výkonový štandard

Učiaci sa na úrovni B2 má rozvinuté zručnosti na úrovni B1 a ďalej si ich zdokonaľuje.

Žiak na úrovni B2 dokáže:

- podrobne porozumieť dlhšiemu rozprávaniu o živote, dejinách a kultúre Rómov, v ktorom sa porovnáva minulosť so súčasnosťou a prezentujú otázky nastolené modernou dobou;
- podrobne porozumieť dlhšiemu rozprávaniu textu o význame učenia sa cudzích jazykov;
- porozumieť podrobným informáciám z dejín a tradícií vysvetľujúcich aspekty života rómskej rodiny;
- porozumieť hlavným bodom rozhovoru alebo diskusie, televíznym programom, textu, ktorý obsahuje zmienky o súčasných vzťahoch medzi Rómami a majoritou;
- podrobne porozumieť textu, ktorý obsahuje zmienky o výhodách a nevýhodách bývania na dedine a v meste;
- porozumieť textu, rozprávaniu o živote Rómov v meste a na dedine v rómskych komunitách;
- podrobne porozumieť takmer celému zvukovému alebo vizuálnemu záznamu rozprávania o práci Rómov (v minulosti alebo v súčasnosti);
- podrobne porozumieť rozprávaniu o dôvodoch konania sviatkov, osláv alebo spomienkových slávností;
- podrobne porozumieť textu, ktorý obsahuje zmienky o možnostiach a význame vzdelávania sa;
- podrobne porozumieť textu, ktorý obsahuje zmienky o školskom systéme v SR a jeho porovnanie so školským systémom v krajinách EÚ;
- podrobne porozumieť rozprávaniu alebo opisu cestovania vrátane podrobností o spôsoboch dopravy a skúsenostiach;
- podrobne porozumieť hlavným bodom rozprávania o mobilite dnešných Rómov;
- podrobne porozumieť textu o cestovaní do zahraničia a formalitách s ním spojených;
- pochopiť diskusiu alebo prezentáciu o podobnostiach a rozdieloch v postojoch k obliekaniu a k súčasnej móde;
- podrobne porozumieť prezentáciám, televíznym programom, textu, ktorý obsahuje zmienky o jedle, nápojoch, potravinách a zdravej výžive;
- podrobne porozumieť textom, rozprávaniu o možnostiach stravovania sa a kultúre stolovania;

- podrobne porozumieť prezentáciám, televíznym programom, textu, ktorý obsahuje zmienky o slovenskej a rómskej kuchyni;
- podrobne porozumieť televíznym programom, textu o možnostiach trávenia voľného času;
- podrobne porozumieť textu, ktorý obsahuje zmienky o možnostiach nakupovania a službách;
- podrobne porozumieť textu, ktorý obsahuje zmienky o hotelových a reštauračných službách;
- podrobne porozumieť hlavným bodom rozhovoru alebo diskusie obsahujúcej mnoho slov súvisiacich s časom, zmenami počasia alebo ročného obdobia;
- podrobne porozumieť textu, ktorý obsahujú zmienky o najčastejších chorobách, úrazoch, zdravotných ťažkostiach a ich prevencii;
- podrobne porozumieť textu, ktorý obsahujú zmienky o zdravom spôsobe života;
- podrobne porozumieť textu, ktorý obsahujú zmienky o liečení Rómov v minulosti;
- podrobne porozumieť hlavným bodom textu o vymoženostiach vedy a techniky v každodennom živote;
- podrobne porozumieť textu, ktorý obsahuje zmienky o kultúre a jej vplyvu na človeka;
- podrobne porozumieť príbehom a rozprávkam od rómskych autorov;
- podrobne porozumieť textu, príbehom o pozitívnych a negatívnych vzoroch;
- podrobne porozumieť hlavným bodom príbehu alebo rozprávaniu, ktorý obsahuje zmienky o vzťahu Rómov k prírode a zvieratám;
- porozumieť príbehu alebo rozprávaniu o vzťahu Rómov k prírode a zvieratám;
- porozumieť textu, ktorý obsahuje zmienky o význame ochrany prírody a životného prostredia;
- porozumieť textom alebo rozprávaniu o významných osobnostiach rómskej národnosti;
- podrobne porozumieť textu, ktorý obsahuje zmienky o význame ochrany prírody a životného prostredia;
- porozumieť textu v olašskom dialekte;
- porozumieť textu v juhocentrálnom (maďarskom) dialekte;
- podrobne porozumieť textu, ktorý obsahuje zmienky o význame športu a pobytu v prírode pre zdravie.

(upravené CFR, 2008, s. 30 – 93)

2 Čítanie s porozumením – výkonový štandard

Učiaci sa na úrovni B2 má rozvinuté zručnosti na úrovni B1 a ďalej si ich zdokonaľuje.

Žiak na úrovni B2 dokáže:

- bez problémov prečítať a rozumieť textom o rodine a výzvach, ktorým čelia národnostné skupiny;
- prečítať a rozumieť príbehom o živote detí v rôznych rómskych skupinách, v minulosti a súčasnosti a o tom, čo sa u nich doma robí;
- prečítať a rozumieť rozmanitým textom o výhodách a nevýhodách bývania na dedine a v meste;
- prečítať a rozumieť textom o historických budovách a pamiatkach v meste;
- prečítať a rozumieť rozmanitým textom o možnostiach nakupovania;
- prečítať a rozumieť rozmanitým textom o službách (banka, pošta, reštaurácia);
- prečítať a rozumieť rozmanitým textom o rôznych remeslách a povolaniach (príbehy, internetové texty, historické opisy atď.);
- prečítať a rozumieť textom o významných osobnostiach rómskej národnosti;
- prečítať články o sviatkoch a oslavách, rozumieť pozadiu, súvislostiam s minulosťou a tradíciám, ktoré sú s ňou spojené;
- prečítať a rozumieť textom o potrebe zblížovania kultúr a rešpektovania tradícií;
- prečítať a pochopiť rozsiahly článok alebo internetový text obsahujúci informácie o aspektoch rómskeho života;
- prečítať články, referáty alebo texty v novinách súvisiace so školou alebo problémami, s ktorými sa žiaci stretávajú v škole a chápať v nich vyjadrené postoje a názory;
- prečítať a rozumieť textom o celoživotnom vzdelávaní;
- prečítať opis, príbeh, legendu alebo historický text o cestách Rómov v minulosti a v súčasnosti;
- prečítať a získať informácie z textov o cestovaní do zahraničia a formalitách s tým spojených;
- prečítať a rozumieť textom o jedlách, nápojoch, potravinách, zdravej výžive;
- prečítať a rozumieť textom o stravovacích návykoch;
- prečítať a rozumieť textom o odievaní Rómov v minulosti a v súčasnosti a o trendoch v móde;
- prečítať a rozumieť textom v módnych časopisoch o vhodnom oblečení na rôzne príležitosti;

- prečítať a získať informácie z textov o najčastejších chorobách, úrazoch, zdravotných ťažkostiach a ich prevencii;
- prečítať a rozumieť textom o hygiene a starostlivosti o telo;
- prečítať a rozumieť príbehom a rozprávkam od rómskych autorov;
- prečítať a získať informácie z textov o význame športu a pobytu v prírode pre zdravie;
- prečítať a rozumieť podrobnému opisnému textu o športových disciplinách;
- prečítať a získať informácie z textov o vymoženostiach vedy a techniky v každodennom živote;
- prečítať a podrobne rozumieť článkom a správam v novinách o počasí alebo prírodných úkazoch ovplyvnených počasím;
- prečítať a rozumieť podrobnému opisnému alebo naratívne textu, ktorého významným prvkom je svet prírody;
- prečítať a získať informácie z textov o potrebe ochrany prírody a životného prostredia;
- prečítať a rozumieť podrobnému opisu alebo zhrnutiu športovej alebo inej voľnočasovej činnosti;
- prečítať a rozumieť textom o činnostiach Rómov, ako sú súťaž v boxe, umelecká činnosť (napr. spev, divadlo, hudba, cirkus atď.);
- prečítať a rozumieť textom o kultúrnej komunikácii ľudí v spoločnosti;
- prečítať a rozumieť textom o verbálnej a neverbálnej komunikácii;
- prečítať a rozumieť textom o pozitívnych a negatívnych vzoroch.

(upravené CFR, 2008, s. 30 – 93)

3 Ústny prejav – monológ – výkonový štandard

Učiaci sa na úrovni B2 má rozvinuté zručnosti na úrovni B1 a ďalej si ich zdokonaľuje.

Žiak na úrovni B2 dokáže:

- rozprávať o svojom domove a dôležitých pravidlách a činnostiach rodiny;
- opísať všedný deň v rodine;
- porozprávať o mäsitých a múčnych jedlách, nápojoch u nich doma;
- prezentovať svoj pohľad na správnu životosprávu a výživu;
- charakterizovať výhody a nevýhody bývania v meste a na dedine;
- opísať svoj dom/byt – zariadenie, okolie;
- rozprávať o možnostiach nakupovania a službách (nákupné zariadenia, internetový nákup);
- rozprávať o hotelových a reštauračných službách;
- opísať tradičné rómske remeslá a súčasné povolania Rómov;
- charakterizovať najbežnejšie druhy zamestnaní, povolání, funkcií a činností;
- opísať známu alebo slávnú osobnosť rómskej národnosti;
- rozprávať o zvykoch a tradíciách v jeho rodine;
- povedať príbeh súvisiaci s konkrétnou udalosťou, oslavou alebo spomienkovou slávnosťou;
- rozprávať o tom, ako sa liečili Rómovia v minulosti;
- krátko porozprávať o súčasných chorobách a prevencii;
- rozprávať o charakterových vlastnostiach človeka;
- opísať svoju školu a vymenovať dôvody, prečo by mali deti chodiť do školy;
- porozprávať o školskom systéme v SR, porovnať ho so školským systémom v krajinách EÚ;
- porozprávať o technických vynálezoch, ktoré používame v domácnosti;
- opísať svoje skúsenosti/zážitky z cestovania;
- charakterizovať tradičné a súčasné oblečenie Rómov a súčasné módné trendy;
- opísať svoje obľúbené oblečenie;
- opísať miesta, ktoré rád navštevuje;
- opísať miesta, ktoré by chcel navštíviť;
- rozprávať o kultúre a jej vplyve na človeka;
- rozprávať o druhoch umenia;
- charakterizovať moderné formy komunikácie;
- rozprávať k téme vzory a ideály – opísať svoj vzor;
- interpretovať príbehy a rozprávky od rómskych autorov;

- charakterizovať súčasné postavenie Rómov v spoločnosti (vzťahy medzi Rómami a majoritou, životná úroveň Rómov);
- rozprávať o nejakej skúsenosti alebo udalosti, vhodne použiť opis času, ročného obdobia a počasia;
- rozprávať o význame ochrany prírody a životného prostredia;
- prezentovať vlastný pohľad na vymoženosti vedy a techniky v každodennom živote;
- charakterizovať športové disciplíny, význam športu pre zdravie;
- opísať svoje záľuby a aktivity vo voľnom čase;
- rozprávať o možnostiach trávenia voľného času (prázdniny, dovolenky);
- opísať vlastnú obľúbenú či neobľúbenú činnosť;
- rozprávať o dennom osobnom programe. (upravené CFR, 2008, s. 30 – 93)

4 Ústny prejav – dialóg – výkonový štandard

Učiaci sa na úrovni B2 má rozvinuté zručnosti na úrovni B1 a ďalej si ich zdokonaľuje.

Žiak na úrovni B2 dokáže:

- vyjadriť sa a reagovať na pocity, akými sú prekvapenie, šťastie, smútok, záujem a nezáujem;
- pýtať sa a odpovedať na otázky, ktoré sa týkajú širokej škály známych tém súvisiacich s činnosťami v rodine;
- pýtať sa a odpovedať na otázky, ktoré sa týkajú širokej škály známych tém súvisiacich s domovom a jeho okolím;
- pýtať sa a odpovedať na otázky, ktoré sa týkajú širokej škály známych tém súvisiacich so stravovaním, správnu životosprávu a výživou;
- diskutovať o výhodách a nevýhodách bývania v meste a na dedine;
- pýtať sa a odpovedať na otázky, ktoré sa týkajú nakupovania a služieb;
- pýtať sa a odpovedať na otázky, ktoré sa týkajú širokej škály známych tém súvisiacich s chorobami, liečením a prevenciou;
- pýtať sa a odpovedať na zložitejšie otázky o významných historických aspektoch rôznych rómskych remesiel a povolání;
- pýtať sa a odpovedať na zložitejšie otázky o aktivitách Rómov v súčasnosti;

- pýtať sa a odpovedať na otázky, ktoré sa týkajú širokej škály známych tém súvisiacich s cestovaním;
  - diskutovať o tradičnom a súčasnom odievaní Rómov a o súčasných módných trendoch;
  - pýtať sa a odpovedať na otázky, ktoré sa týkajú širokej škály známych tém súvisiacich s kultúrou a umením;
  - pýtať sa a odpovedať na otázky, ktoré sa týkajú širokej škály známych tém súvisiacich s postavením a životom Rómov v súčasnosti;
  - pýtať sa a odpovedať na zložitejšie otázky o významných ľuďoch rómskej národnosti;
  - pýtať sa a odpovedať na otázky, ktoré sa týkajú rodinných, štátnych a cirkevných sviatkov;
  - pýtať sa a odpovedať na otázky, ktoré sa týkajú širokej škály známych tém súvisiacich s komunikáciou;
  - pýtať sa a odpovedať na otázky, ktoré sa týkajú témy vzory a ideály;
  - pýtať sa a odpovedať na podrobné otázky o živote v škole a o zážitkoch a skúsenostiach zo školy;
  - pýtať sa a odpovedať na otázky o aktivitách vo voľnom čase;
  - pýtať sa a odpovedať na otázky využívania televízie a internetu vo voľnom čase;
  - diskutovať o vymoženostiach vedy a techniky v každodennom živote;
  - diskutovať o športových disciplínach, obľúbenom športe, športovcoch a o význame športu pre zdravie;
  - diskutovať o význame ochrany prírody a životného prostredia;
  - pýtať sa a odpovedať na tému „Rastliny a zvieratá významné v živote Rómov“.
- (upravené CFR, 2008, s. 30 – 93)

5 *Písomný prejav – výkonový štandard*

Učiaci sa na úrovni B2 má rozvinuté zručnosti na úrovni B1 a ďalej si ich zdokonaľuje.

Žiak na úrovni B2 dokáže:

- napísať obsahovo, jazykovo i štylisticky náročnejší slohový útvar (príbeh, rozprávanie, opis, esej, referát);
- napísať obsahovo a jazykovo náročnejší súkromný list a úradný list;
- napísať životopis;
- napísať súvislý text o živote rómskeho spoločenstva a jeho pocitoch a reakciách na udalosti;
- napísať charakteristiku, v ktorej opíše osobu (priateľa, člena rodiny a pod.);
- napísať krátky list, e-mail, slohovú prácu, kde opíše svoje zážitky a pocity, obľúbenú činnosť;
- napísať list priateľovi, v ktorom opíše svoj denný režim;
- napísať krátky súvislý text, v ktorom opíše miesto, kde býva;
- napísať krátky súvislý text, v ktorom opíše dom, kde býva;
- napísať slohovú prácu (rozprávanie) o kultúrnom živote v jeho rodine;
- napísať text o tom, aké remeslá alebo povolania sa tradične spájajú s jednotlivými rómskymi skupinami;
- napísať úvahu na tému *Ktoré povolanie považujem za najdôležitejšie?*
- napísať krátky text, list alebo e-mail s opisom oslavy alebo udalosti, ktorú zažil v rodine alebo spoločenstve;
- napísať krátky text o zvykoch a tradíciách v jeho rodine;
- napísať krátky text s opisom každodenných činností v škole a časti školského života, ktoré považuje za príjemné;
- napísať úvahu na tému *Načo je nám škola?*
- stručne opísať školský systém v SR;
- napísať slohovú prácu (rozprávanie) na tému *V obchode*;
- opísať cestu, ktorú podnikol;
- napísať podrobný recept na jedlo pripravované u nich doma;
- napísať referát na tému *Zdravý životný štýl*;
- napísať krátky text o liečení Rómov v minulosti;
- napísať krátky text o súčasných chorobách, pocitoch pri chorobe;
- napísať krátky text (opis) o odievaní Rómov v minulosti a v súčasnosti;
- napísať esej na tému *Móda a oblečenie*;
- napísať referát o súčasnej komunikácii mladých ľudí;
- napísať charakteristiku na tému *Môj vzor*;
- napísať krátky text o význame technických vynálezov pre človeka;
- opísať, akým spôsobom sa u nich doma alebo v spoločenstve vítajú a hostia návštevy;
- opísať situáciu alebo udalosť v rodine alebo spoločenstve, v ktorých zohrávalo významnú úlohu počasie alebo ročné obdobie (napr. vplyv počasia na cestovanie/kočovanie);
- napísať úvahu na tému *Životné prostredie*;
- napísať súvislý opis voľno časovej/športovej/umeleckej činnosti.

(upravené CFR, 2008, s. 30 – 93)

VII Vybraná odporúčaná lexika a komunikačné kompetencie

1 *Lexika*

Žiak získa základné vedomosti o významovej a štylistickej stránke rómskeho jazyka (viacvýznamovosť slov, zásady spájania slov, základné spôsoby vyjadrovania rôznych sémantických vzťahov, synonymá, antonymá, homonymá a medzinárodne používané slová).

Žiak si receptívne osvojí najfrekvencovanejšie produktívne spôsoby tvorenia slov, zoznámí sa s najbežnejšími spôsobmi konverzie.

<p>Rodina a spoločnosť</p> <p>Osobné údaje Rodina – vzťahy v rodine Národnosť/štatná príslušnosť Všetné dni a sviatky v rodinnom kruhu Návšteva hostí, styky s priateľmi vrátane písomného styku Vzťahy medzi ľuďmi</p>	<p>e familija/famelija, e fajta, o dad, e daj, o phral, e phen, o papus/phuro dad, e baba/phuri daj, e bibi/ nena, o kak/bačis, daj-dad, phrala-pheňa, e strično phen, o strično phral, o sastro, e sasuj, e bori, o džamutro, ulipnaskero d'ives, ulipnaskero than, te del pačiv jekh avreske andre familija/famelija, romaňi nacija, slovačiko themutņipen, sakod'iveseskero dživipen, cirdl'ipen maškar o manuša, lačo cirdl'ipen maškar o amala/barata, nalačo cirdl'ipen maškar o Roma the manuša andal e majorita, te dikhel tele le manušen,...</p>
<p>Domov a bývanie</p> <p>Bývanie vo veľkých mestách, v malých mestách a na vidieku Bývanie v dome a byte – zariadenie bytu Domov a jeho okolie Mesto (miesto), v ktorom žijeme Orientácia v meste, hlavné budovy, najznámejšie kultúrno-historické pamiatky Moje spoločenstvo – život v meste a na dedine v rómskej komunite</p>	<p>o gav, o foros, familijakero kher, blokos/panelakos, te bešel pro gav, te bešel andro foros, kher, soba, romaňi komunita, dujesobengero kher, trinesobengero kher, čhavorikaňi soba, sovibnaskeri soba, kuchňa (tavibnaskeri soba), bešibnaskeri soba, toaleta, land'ard'i (nand'ard'i), o skamind, o stolkos, o hačos, e televiza, o gaučos, o fotelis, o šifonos, o gendalos, o pokrovcos, o čitro, e duchna (paplonos), e perňica, o taňiris, e čhuri, e roj, e piri, dživipnaskero pašal'ipen, e bota/sklepa, o botuno kher, o supermarketos, e pošta, o l'il, te bičhavel l'il, o parkos, o bankos, te phundravel o učtos, te chudel o poťiňiben pro učtos, poťibnaskeri karta, o hotelis, e reštauracija, e štacija, e khangeri, o kinos/mozi, o muzejumos, o teatros, e galerija, historikane khera, miri komunita, romaňi komunita, te dživel andro foros, te dživel andre romaňi komunita pro gav,...</p>
<p>Vzdelávanie a práca</p> <p>Škola a jej zariadenie Učebné predmety Pracovné činnosti a profesie Rómov v minulosti a v súčasnosti Školský systém Celoživotné vzdelávanie Predstava o budúcom pracovisku a povolání</p>	<p>sikhađi/škola, dakeri sikhađi, bazutňi sikhľard'i, maškarutňi sikhađi, uči sikhađi, univerzita, sikhaviben, sikhľuviben, sikhľardo, sikhľard'i, sikhľuvno, te sikhľol, sikhľuvibnaskere predmeti, e slovačiko čhib, e romaňi čhib, e angl'iciko čhib, e francuziko čhib, e ňemciko čhib, e matematika, e bijologija, e geografija, e informatika, e historija, o športos, o giľaviben, o čitrariben, sikhľuvno, sikhľuvibnaskero sistemas, te vakernel, te ginel/te rachinel, te genel, te irinel/te lekhaveľ, te kresľinel/čitrarel, buťakero than, čirlatune romane buťa, chaťiko buťi, chaťas, khuvalo, te khuvel košara, drotaris, koritaris, ceľharis, drabarka, te drabarel le vastestar, te drabarel le kartendar, te bašavel, lavutaris, draba, muraris, asistentos andre škola, komunitno asistentos, sasťipnaskeri phen, tavibnaskero/kucharis, buťi, pinciris/kelneris, doktorka, doktoris, lavutaris, inžinieris, e frizerka, e bičhađi, o bičhado, kamadune buťa, phari buťi, te kerel buťi pro kompjuteris, buťakero than, bibuťakero/-i, me kamav te kerel buťi sar,...</p>

<p>Človek a príroda</p> <p>Zvieratá/fauna Počasie Rastliny/flóra Klíma Človek a jeho životné prostredie Príroda okolo nás – ochrana životného prostredia Rastliny a zvieratá významné v rómskom živote</p>	<p>o idejos, del brišind, del jiv, avri tates, avri šil, sitinel o kham, phurdel e balvaj, avri kerades, avri fađinel, džungalo idejos, šukar idejos, del baro brišind, o perumi maren, jaros/jara, ňilaj, jesos, jevend, jerone o kham sitinel o luludá baron, ňilaje hin avri tates/kerades, jevende hin šil, jesone phurdel e balvaj, dživipnaskero pašalipen, draba/čara, e luludí, paňa-veša, te bajinel pal o paňa-veša, džviri, kherutne džviri, volnodživipnaskere dživi, e kachňi, o bašno, o balo/balíčo, e papin, o rikono/džukel, o graj, e gurumňi (e gurutňi), o bakro, e bakri, e buzňi, o šošoj, o sap, o ričh/medved'is, o ľevos, o tigrišis, o ruv, o čiriklo, miro kamaduno džvirov,...</p>
<p>Cestovanie</p> <p>Dopravné prostriedky, ich výhody a nevýhody Správanie sa v dopravných situáciách Príprava na cestu a cestovanie Turistika a cestovný ruch Miesta, ktoré radi navštevujeme Miesta, ktoré by sme chceli navštíviť Cestovanie do zahraničia a formality s tým spojené Skúsenosti s cestovaním, zážitky Tradičné a moderné spôsoby cestovania Rómov</p>	<p>te dromarel, dromaripen, te dromarel verdanenca, te dromarel andro aver thema te dromarel andre buťi, te dromarel andre škola/sikhađi, te kisitinel pes pro dromaripen, e štacija, o busos, e mašina, o eroplanos, e motorka, e bicigľa, e šifa, o trolejbusis, o vilaňis, o motoris, e bicigľa, o thana, kaj imar somas, o thana, kaj kamav te džal, o pasos/pasportos, o kufros, e turistika, te phirel andro veš, mire predžid'ipena le dromaripnaha, tradikano the moderno Romengero dromaripen,...</p>
<p>Odievanie a móda</p> <p>Odievanie Rómov v minulosti a v súčasnosti Základné časti odevu a ich nákup Vhodné oblečenie na rôzne príležitosti Vkus v obliekaní a súčasná móda</p>	<p>d'indard'í rokľa le fodrenca, d'indard'í rokľa skladimen, viraguňi rokľa, viraguňi bluza, khosno, leketa, kaľi cholov, lolo gad, šargo gad, hosune ciracha, ancugos, somnakuno lancos, somnakune čeňa, uravibnaskeri sklepa, o gad, o teluno gad, e charňi cholov, e d'indard'í cholov, o kamašľi, o viganos/šlaflogos, e rokľa, e bluza, o khosno, o gerekos, o sveteris, o puloveris, e guba, e čapka, o tričkos, jevendutno uraviben, ňilajutno uraviben, uraviben pro bijav, pro parušagos, te uravel pes pal e moda, čhavorikano uraviben,...</p>
<p>Starostlivosť o zdravie</p> <p>Ľudské telo Najčastejšie choroby, úrazy a zdravotné ťažkosti Charakterové vlastnosti človeka Zdravý spôsob života Hygiena a starostlivosť o telo Nemocnica a klinika, lekáreň a lieky Liečenie Rómov v minulosti</p>	<p>o sasťipen, te bajinel pal o sasťipen, o teštos, o šero, o bal/o bala, o muj, e jakh/o jakha, o nakh, o kan/o kana, o dand/o danda, o vušt/o vušta, e čhib, e men, o kirlo, o jilo, o buke, e d'ombra, o per, o vast/o vasta, e musí/o musa, e čang/o čanga, o pindro/o pindre, te dukhal, dukhal man o šero/o dand, o per..., te sasťarel pes, e angina, e chripka, o šargo nasvaľipen, o džungalo nasvaľipen, o gulo nasvaľipen, o tableti/ o praški, e špitaľa, e higijena, o bajišagos pal o teštos, e apatika, te sasťarel pes korkoro, te džal ko doktoris, te kidel o tableti/praški, te pijel tato tejos, te pašľol andro hađos, te sasťarel pes le drabenca, te chasňarel la dakero thud te varekas dukhal o kan, e jakh, te perel jakhendar, jagalo paňi, te chal sastes,...</p>

<p>Výživa a zdravie</p> <p>Mäso a mäsové výrobky Zelenina a ovocie Nápoje Mliečne výrobky Cestoviny a múčne výrobky Stravovacie návyky Stravovacie zariadenia Príprava tradičných rómskych jedál Kultúra stolovania Zdravá výživa Slovenská a rómska kuchyňa</p>	<p>te chal khere, te chal andre reštauracija, o chaben, o pijiben, te chal, te pijel, o maro, o čhil, o thud, o pañi, e limonada, e mol, e lovina, o jandro, o mas, o aro, o žiros, o lon, o balevas, e zumin, o kompira/phuvale, o pašvare, o goja, e pherard'i armin, o rantimen mas, o peko mas, o bokeľa, gulo, šutlo, londo, o smakos, e paradiča, e paprika, e petruška, e armin, e purum, o repañis, e phabaj, e ambrol, e čiľav, e dudum, o narančos, o bananos, phagerdo/čhingerdo chumer, haluški kompirenca, haluški ciraleha, haluški arminaha, pacale/držki, pišota kompirenca, pišota ciraleha, marikľi, balano mas, guruvano mas, kachňakero mas, pašvare, makhlo chaben, te lačharel o skamind, slovačika chabena, romane chabena, sasto chaben, nasasto chaben,...</p>
<p>Multikultúrna spoločnosť</p> <p>Cudzie jazyky Rodinné sviatky – zvyky a tradície Štátne a cirkevné sviatky Zbližovanie kultúr a rešpektovanie tradícií</p>	<p>muktikulturno socijeta, avračhibakero sikhľuviben, aver čhiba, angľiciko čhib, francuziko čhib, ňemciko čhib,...</p> <p>famil'jakere inepi, themutne inepi, o sikhľipena, o tradiciji, e Karačoňa, e Viľija, e Patraďi, o ul'ipnaskero d'ives, o boňa, o bijav,...</p>
<p>Kultúra a umenie</p> <p>Druhy umenia Umenie a rozvoj osobnosti Kultúra a jej formy Kultúra a jej vplyv na človeka Kultúrny život</p>	<p>e kultura, o džaniben, o filmes, o teatros, e galerija, o muzeumos, e gend'i, romaňi kultura, o romipen, romano bašaviben, romane giľa, romano folkloris, romano teatros, slovačiko folkloris, slovačiko teatros, romane sikhľipena the tradiciji, aver manušengeri kultura, kulturno dživipen, ...</p>
<p>Veda a technika v službách ľudstva</p> <p>Technické vynálezy Vedecký pokrok</p>	<p>džanibnaskero arakhľipen, e pračka, e televiza, e ľadnička, o telefonos, o mobilos, o kompjuteris, o visavačis, biglajzis/vašalos, e mikrovlnka, o fotoaparatos, o mikseris, o motoris, e energija, o antibijotikum,...</p>
<p>Obchod a služby</p> <p>Nákupné zariadenia Pošta a telekomunikácie Nakupovanie a platby Hotelové a reštauračné služby Kultúra nakupovania a služieb</p>	<p>e bota/e sklepa, botuno kher, supermarketos, o hotelis, e pošta, o bankos, e reštauracija, te cinkernel pro jekh than, te poťinel le lovenca, te poťinel la kartaha, ta chal andre reštauracija, chabnaskero ľil, te sovel andro hotelis, te bičhavel ľil, te chudel love, te bičhavel love,...</p>

<p>Šport</p> <p>Druhy športu: zimné a letné, individuálne a kolektívne Športové disciplíny Význam športu pre rozvoj osobnosti</p>	<p>o športos, športoskere disciplini, ñilajutno športos, jevendutno športos, individualno športos, kolektivno športos, o fotbalis, o tenis, o bicigľišagos, o plivišagos, e turistika, o hokejis, te phirel pro liži, o boksos, e kulturistika, kamaduno športos, te kerel o športos aktivnones the profesijonalnones, oda manuš savo športinel, hino sasteder, feder pes šunel,...</p>
<p>Človek a spoločnosť</p> <p>Jazyk ako dorozumievací prostriedok Formy komunikácie Kultúra komunikácie</p>	<p>o manuš the e socijeta, te dovakerel pes, te dovakerel pes le lavenca, te vakerel pro telefonos, te vakerel pro skipos, te vakerel pro fejbukos te irinel emajlos, te irinel ľil, te dovakerel pes bijo lava, te dovakerel pes le vastenca, e mimika, e gestikulacija, ta vakerel šukares, te varekerel džungales,...</p>
<p>Vzory a ideály</p> <p>Človek, jeho vzory a ideály Pozitívne a negatívne vzory Významné osobnosti rómskej národnosti</p>	<p>manuš, saves bečel'nav, miro idealos, bare romaňa nacijakere manuša, pozitivna manušeskere ajsipena, negativna manušeskere ajsipena,...</p>

Vybrané odporúčané komunikačné kompetencie – **monológ**

Krátko porozprávať o svojom domove a dôležitých pravidlách a činnostiach rodiny.

Porozprávať o bežnom dni jeho/jej spoločenstva a stručne vysvetliť neznáme body.

Me bešav pro gav andro familijakero kher. Amen hin baro kher/cikno kheroro. Me bešav andro foros blokoste. Me bešav andre romaňi komunita (osada). E daj tavel. O dad le muršenca kerel buťi pašal o kher. Nekphureder čhaj bajinel pal o ternedera phrala-pheňa. O čhaja sikhľon te tavel, te pratinel, te rajbinel. O murša keren le dadeha kherutne buťa. O dad sikhavel le muršen te bašavel. Adadžives o čhaja the o murša sikhľon andro školi. O romane čhave bavinen kompjuteris, genen o genďa.,...

Krátko porozprávať o jedlách u nich doma, krátko porozprávať o správnej životospráve a výžive.

Tosara chav maro čhileha the pijav paše tejos. Miri phen rado pijel thud. E daj tavel duj chabena. O dad rado chal zumin the mas. Miri daj tavel buterval haluški ciraleha the arminaha. E baba tavel lače goja. Miri phen e Margita rado chal pišota. O phral rado chal marikľa. E daj cinkereľ ovoca the želeňina, bo len hin but vitamini. Me rado chav phaba the ambrola. La želeňinatar rado chav paradiči the ugorki.,...

Porozprávať o výhodách a nevýhodách bývania v meste a na dedine.

Pro gav hin šukareder paňa-veša, žužeder luftos. No nane adaj ňisavo kulturno dživipen, le manušen nane buťi. Andro gav pes savore prindžaras u avka, te pes andre sklěpa arakhas, rado jekhetane vakeras pal savoro, so kas hin nevo. Andro foros hin but bare sklěpi u sako manuš peske šaj kidel avri, kaj džala te cinkereľ. Hin adaj feder šajipena pro kulturno dživipen – kinos, teatros, reštauraciji, muzeuma, galeriji. Andro foros hin the buter šajipena perdal e buťi. No andro foros hin mosardo luftos – o smokos keren but motora the o fabriki.,...

Porozprávať o možnostiach nakupovania.

Andro foros hin but sklěpi, bare botune khera, supermarketi. Odoj pre jekh than šaj cinen o manuša savoro, so lenge kempel. Pro gav nane ajci boti, adoj hin ča cikne sklěpi. Andre chabnaskeri sklěpa cinkeras maro, thud, čhil, aro.,... Andre zelovoca cinkeras phuvale, želeňina the ovoca – paradiči, paprika, ugorki, armin, purum.,... Andre maseskeri sklěpa cinkeras balano mas, guruvano mas, kachňakero mas, balevas, kolbasi.,... Andre uravibnaskeri sklěpa cinkeras uraviben – gada, cholova, čhavorikano uraviben.,... Andre sklěpa la elektronikaha šaj cinas televiza, mobilos, kompjuteris.,...

Krátko porozprávať o tradičných rómskych remeslách a súčasných povolaniach Rómov. Porozprávať o najbežnejších druhoch zamestnaní, povolanií, funkcií a činností.

Varekana andro dešušov šelberša o Roma dživenas pal o buša sar charťi the lavutara. Varesave Roma khuvenas košara, opalki, kerenas metli, labarenas cehli, marenas valki, phirenas pal o purane patave, pal o trasta the pal o cipí, phagerenas o bara pro droma, chanenas avri o chaňiga, handľinenas, kerenas pal o stavbi, kidenas lon andal o londune chara. O Roma dži akana kerenas buťi sar buťakere manuša pro stavbi, andro veša čhingerkernas o kašta u džuvľa andro bišto šelberš nekbuter pratinen andro školi vaj andro špitaľi. Maškar o Roma aľe hin the ajse manuša, save dophirde o maškarutne vaj uče školi. Hine advokata, doktora, sikhľarde vaj inžiňera.,...

Porozprávať o zvykoch a tradíciách vo svojej rodine.

Khabňi džuvľi na tromal te dikhel andre jag, pro džviri, pro kaľiki, pre muleste, mušinel pes te ľikerel avka, kaj la te avel sasto čhavoro. O bijav pes kerel pal o mangavipen. O meriben del te džanel anglal, hoj avela (o rikono rovel, o čiriklo marel andre blaka). Kana manuš merel zaučarel pes o gendalos, zaačavel pes e ora. Andro mochtó thoven le muleske, so sas leskero: e pipa, cigaretľi, caklocis thardľi, sojegaver. Andro vast leske thoven trastune love. Te le mules parunen, bašaven leske o lavutara leskere giľa. Angle Karačoňa o rušade Roma lačhonas avri. Jekh kurko angle Karačoňa žužaren penge o Roma avri o kher. O Roma paťan pre oda, hoj te avel pre Viľija andro kher cudzo džuvľi, anela lenge andro kher bibacht. The te phivľi džuvľi avel andro kher hin oda bibacht.,...

Porozprávať o tom, ako sa liečili Rómovia v minulosti. Krátko porozprávať o súčasných chorobách a prevencii.

Varekana o Roma na phirenas ko doktoris sar adadžives, vašoda kaj sas igen čore u le doktoriske kampelas but te poťinel. Sasťarenas pen korkore, abo vičinenas la phura romňa, so džanelas te sasťarel le drabenca. O Roma chasňaren la dakero thud te varekas dukhal o kan, e jakh. O Roma paťan, hoj sakone manušeske šaj „perel jakhendar.“ Ajse manušeske pes kerel „jagalo paňi.“ Adadžives o Roma phiren ko doktoris, sar the aver manuša. Mek the adadžives hin andre romane komuniti infekčno nasvalipen – šargo nasvalipen. Ada nasvalipen hin le nažuže vastendar.,...

Porozprávať o svojej škole a vymenovať dôvody, prečo by mali deti chodiť do školy.

Porozprávať o školskom systéme v SR.

Me phirav pre maškarutni škola/sikhad'i... Me sikhľuvav oboris... Miri špecializacija hin... Me kamav te kerel buťi sar... Kampel te sikhľol, kaj te avas god'aver u te chudas feder buťi. Andre dakeri sikhad'i phiren o čhave trine beršendar. Andre bazutni sikhad'i phiren o čhave šove beršendar. Andre bazutni sikhad'i phiren o sikhľuvne deš berš. Savore čhavenge kampel te phirel andre bazutni škola/sikhad'i. O sikhľuvne pal e bazutni sikhad'i šaj sikhľon dureder pro maškarutne školi. Pre maškarutni škola/sikhad'i o sikhľuvne keren e maturita u paľis šaj džan dureder te sikhľol pre uči škola/sikhad'i,....

Krátko porozprávať o tradičnom a súčasnom oblečení Rómov a o súčasných módných trendoch.

O Roma varekana ľikerenas peskere uravibnaskere tradiciji. Romane džuvľa phandenat pašal peste buter kotora pochtana. Nekbuter uravenas o romane džuvľa rokl'ija, bl'uzi, khosne u o romane murša cholova, gada, kalapi. Varesave džuvľa hordinenas rokl'i andral žebenca. Romano uraviben ľikerenas penge o vlachike Roma. Jon rado hordinenas uraviben le viragune the blišťace pochtanendar. O džuvľa hordinenas viragune, d'indarde, rakimen the but fodrengere rokl'i. Paš o rokl'i urenas o bl'uzi ipen ajse pochtanestar. Adad'ives pen o Roma uraven avka sar the aver manuša,....

Porozprávať o svojich skúsenostiach/zážitkoch z cestovania.

Roma phirenas pro pindre gav gavestar, foros forostar. Akana o Roma dromaren avka sar the aver manuša: le motorenca, le busoha, la mašinaha, le vilaňiha, le trolejbusoha. Andro aver thema dromaren eroplanoha. Čirla o phirdune Roma, sar phirenas gav gavestar, raťi kerenas jagori u paše penge bašavenas the giľavenas. Me rado dromarav mašinaha. Elšino var dromaravas eroplanoha andre Angľija ke phen. Sar man šunavas? Daravas, dukhanas man o kana,....

Krátko porozprávať o tom, ako sa u nich doma prijímajú hostia a návštevy.

Te ke amande vareko avel, e daj thovel pro skamind o chaben the pijiben. Paľis savore bešen, vakeren so hin ke lende nevo, sar dživen. Vakeren pal pengere čhave. O Roma den paťiv le manušenge, save aven ke lende chabnaha the pijibnaha, he te hine čore,....

Rozprávať o nejakej skúsenosti alebo udalosti, vhodne použiť opis času, ročného obdobia a počasia.

Nekphareder beršeskero kotor perdal o Roma andre romaňi osada hin o jevend. Varekana o Roma pal o gava pen pro jevend kisitinenas. Sar avlas o jesos phirenas pal o kašta andro veš u rakinenas len kijo khera. O kašta učharenas, kaj te na cind'on. Jevende hin šil u del the baro jiv. Adad'ives o Roma našťi phiren pro kašta andro veš. Kampel lenge o kašta te cinel. No but Roma pen mukhen pro jevend bijo kašta, bo nane len love u avka jevende fad'inen. Nekbuter cerpinen o cikne čhavore,....

Krátko porozprávať o význame ochrany prírody a životného prostredia.

O manuša na bajinen pal o paňa-veša. Oda, so mosarel o luftos hin ezera the ezera motora. Sako d'ives džan pro droma u mukhen avri andro luftos o plini, save keren smokos. The o but fabriki mukhen avri andro luftos nalače plini. Sako d'ives pes čhinen tele but kašta/rukha andro veša. Oda hin nalačes, bo sako manuš kamel te dichinel žužo luftos, kamel sastes te dživel. So šaj te kerel perdal feder džživipnaskero pašalipen? Le manušenge kempel te separinel o veci, save kamel te čhivel avri, bo varesavo materijalos sar o caklos, o papiris, o trast šaj džal dureder pre reciklacija.

Krátko porozprávať o vymoženostiach vedy a techniky v každodennom živote.

Le manušengero džživipen federisaľila le džžanibnaskere arakhľipnenca. Talam savore manušen hin khere televiza, pračka, ľadnička, visavačis. The le terne romane čhaven hin mobilos. But Romen hin the kompjuteris, avka šaj vakeren pro skipos the pro fejbukos le familijenca andro aver thema. Te man hin voľno vacht/čiro, kerav mire kamadune buťa. Rado dikhav o filmi, šunav moderna giľa, but čiro bešav paš o kompjuteris.,....

Krátko porozprávať o kultúre a jej vplyve na človeka.

O romipen hin oda, so amenge mukhle amare dada. Oda hin amari romaňi čhib, romane paramisa, romane godaver lava, romane garude lava, romane giľa, romano bašaviben, romane sikhľipena. Pro Slovačiko dživen aver nacijakere manuša. Len hin pengeri kultura. Kempel te prindžarel the aver kultura, kaj pen o manuša feder te prindžaren the feder te dživen jekhetane.,....

Porozprávať o moderných formách komunikácie.

O manuša pen šaj dovakeren lavenca. Oda hin o dijalogos, o vakeriben pro telefonos, pro mobilos, o vakeriben pro skipos, o vakeriben pro fejbukos, o ľil, emajlos. O manuša pen šaj dovakeren the bijo lava, le vastenca. Bilavengeri komunikacija hin the mimika, gestikulacija. O vakeriben šaj avel phundrado perdal buter manuša sar e prezentacija, džžanibnaskero vakeriben the vakeriben andre familija, maškar o amala.,....

Rozprávať k témy vzory a ideály – opísať svoj vzor.

Miro idealos hin...
Me kamav te avel ajso, sar miro dad. Jov hino buťakero, lačhejileskero, paťivalo manuš.
Me kamav te avel ajsi, sar miri daj. Joj hiňi godaver, lačhi chulaňi, mištes bajinel pal o čhave.,....

Vybrané odporúčané komunikačné kompetencie – **dialóg**

Vyjadriť sa a reagovať na pocity, akými sú prekvapenie, šťastie, smútok, záujem a nezáujem.

Čáčeste, ada kerďa? Me na džanľom, hoj ada joj phend'a. Me som lošalo, hoj chudľal buťi. Man hin pharipen..., Vaker, man ada igen interesinel. Ma ruš, ada man na interesinel.,...

Zdvorilo vyjadriť presvedčenie, názor, súhlas a nesúhlas.

He, the me ada phenav. Som vaš tiro čačipen. Kaleha tuha na džav. Priačhav pre ada. Pal miro... Me gondolínav, hoj...

Požiadať niekoho, aby vysvetlil alebo spresnil, čo práve povedal.

Jertisaren, šaj mange phenen, pal soste vakerenas? Na achaľilom, phenena mange, so vakerenas mek jekhvar? Mangav tumen, phenena mange pal soste vakerenas?,...

Zrozumiteľne vyjadriť svoje názory a reakcie, čo sa týka riešenia problémov alebo praktických otázok o tom, kam ísť, čo robiť, ako zorganizovať nejakú udalosť.

Sar oda kerďan? Soske na phučľan, sar kempel te kerel? Kaj šaj džas? So kamel te kerel, kaj... Pal miro, našťi oda avka vakeres. Pheneha mange, sar šaj te kerel...

Pýtať sa a odpovedať na otázky o širokej škále známych tém (rodina, domov, aktivity rodičov, záujmy atď.

Sar dživen o Roma andre tumari komunita? Soske o terne manuša na keren buťi? So kerel tiro dad? So kerel tiri daj? Sar bajinen o romane daja pal o čhave? So hin lačo u so nalačo andre tumari komunita? Kaj bešen? Phen pal tiro, kaj feder te bešel, pro gav, abo andro foros?,...

Pýtať sa a odpovedať na otázky, ktoré sa týkajú širokej škály známych tém súvisiacich s domovom a činnosťami v rodine, diskutovať o stravovaní, jedlách v jeho rodine. Diskutovať o správnej životospráve a výžive.

So kerel khere e daj? So kerel khere o dad? Save kherutne buťa keren o čhave? Save chabena tavel e daj? So rado chas? So narado chas? Soske kempel te chal but želeňina the ovoca? Savi ovoca rado chas? Rado chas paradíči? Džanes te phenel vareso pal o saste chabena?,...

Pýtať sa a odpovedať na otázky, ktoré sa týkajú nakupovania a služieb.

Kaj phiren te cinkernel? Kaj chudel o dad o poťiňiben? Hin le dades phundrado učtos andro bankos? Poťinel e daj andre sklepa the la pol'ibnaskera kartaha? Kaj pes del te cinel savoro, so amenge kempel tel jekh dachos?,...

Diskutovať o tom, ako sa liečili Rómovia v minulosti, o súčasných chorobách a prevencii.

Phirenas varekana o Roma ko doktoris? Sar pen sasťarenas? Phiren akana o Roma ko doktoris? Soske mek the adad'ives hin andro romane osadi šargo nasval'ipen? So kempel te kerel, kaj te na chudas infekčno nasval'ipen? Save civilizačna nasval'ipena hin akana? So kempel te kerel, kaj te avas saste?,...

Pýtať sa a odpovedať na zložitejšie otázky o významných historických aspektoch rôznych rómskych remesiel a povolání.

Save čirlatune buťa kerenas o Roma? Kaj sikhľile te kerel e charťiko buťi? Save aver buťa kerenas? Prindžares varesave Romen, so mek kerel čirlatuňi romaňi buťi? Save buťa kerel o Roma adad'ives? Save bare romane manušen prindžares? Dživel andre tumari komunita ajso manuš?, ...

Pýtať sa a odpovedať na zložitejšie otázky o aktivitách Rómov v súčasnosti.

Save buťa kerel o Roma adad'ives? Soske buter Romen nane buťi? Kaj dromaren o Roma te rodel buťi the feder dživipen? Phen pal tiro, soske o Roma pro Slovačiko phares dochuden buťi? Hin oda vašoda, hoj hine Roma?,...

Diskutovať o tradičných a moderných spôsoboch cestovania Rómov.

Sar varekana dromarenas o Roma? Soske phirenas nekbuter pro pindre? Sar dromaren o Roma adad'ives? Kaj dromaren o Roma andre akanutno čiro u soske? Džanes tut te bicigľinel? Sar dromares andre škola/sikhaďi? Hin tumen motoris? Dromarehas varekana eroplanoha?,...

Diskutovať o tradičnom a súčasnom odievaní Rómov.

Sar pen varekana uravenas o romane džuvľa the o romane murša? Kaj šaj dikhas mek ajso uraviben? Sar pen uraven o Roma akana? Sar pen uraven o terne Roma?,...

Pýtať sa a odpovedať na zložitejšie otázky o významných ľuďoch rómskej národnosti.

Prindžares varesave bare romane manušen? So jon kerel/kerde? Save romane lavutaren prindžares? Save romane lekhade/iroša prindžares? So jon lekhade/irinde?,...

Odpovedať na otázky o tom, čo sa deje počas sviatku alebo oslavy v jeho/jej rodine/spoločenstve.

Sar andre tumari famil'ija ľikeren e Karačoňa, e Patraďi? Save romane sikhľipena ľikeren pro inepi, pro bijav, pro bol'ipen? Salas varekana pro romano bijav? Ko bašavelas pro bijav? Sar odoj sas? Kana tuke o ul'ipnaskero d'ives? Vaker, so akor keres?,...

Pýtať sa a odpovedať na podrobné otázky o živote v škole a o zážitkoch a skúsenostiach zo školy.

Soske kampil le romane čhavage te sikhľol? Rado phires andre sikhad'i/škola? So tut andre sikhad'i/škola interesinel? Soske but romane čhave na phiren andre sikhad'i/škola? Sikhľon the e romaňi čhib? Vaker pal o tire lače the nalače predžid'ipena andre sikhad'i/škola.,...

Diskutovať a odpovedať na otázky o aktivitách vo voľnom čase.

So rado keres andro voľno vacht/čiro? Kana tut hin voľno vacht/čiro? Rado genes? Save hine tire kamadune buťa? So rado kerel tiro dad? So rado kerel tiri daj? So rado kerel tire phrala-pheňa?,...

Diskutovať o vymoženostiach vedy a techniky v každodennom živote.

Sar federisaľiľa le manušengero dživipen le džanibnaskere arakhlípnenca? Save džanibnaskere arakhlípna hin tumen khere? Hin tut khere kompjudes? Hin tut mobilos? Savi televiza tumen hin?,...

Diskutovať o športových disciplínach, obľúbenom športe, športovcoch a o význame športu pre zdravie.

Savo športos rado keres?
Džanes pes te ližinel?
Hin tut varesavo kamaduno manuš, savo kerel o športos?
Vaker pal tiro, sar dikhen o Roma o športos?
Soske pes phenel, hoj o športos hin lačo perdal manuškero sasťipen?,...

Diskutovať o význame ochrany prírody a životného prostredia.

Vaker pal tiro, savo cirdlípnen hin le Romen kijo paňa-veša? Soske kempel te arakhel o paňa-veša the o dživipnaskero pašalípnen? Sar tu arakhes o paňa-veša the o dživipnaskero pašalípnen?,...

Pýtať sa a odpovedať na otázky, ktoré sa týkajú širokej škály známych tém súvisiacich s kultúrou a umením.

Džanes, so hin o romipen? Soske kempel te ľikerel amari romaňi kultura? Salas imar andro romano teatros Romathan? Save giľa pes tuke pačisaľon? Rado dikhes e televiza? Gendal imar varesi gendí?,...

Pýtať sa a odpovedať na otázky, ktoré sa týkajú širokej škály známych tém súvisiacich s komunikáciou.

Sar šaj pen dovakeren o manuša? Džanes te phenel vareso pal o moderna komunikačna formi? Savi komunikacija hin bilavengeri? Hin tut mobilos? Hin tut kompjuderis? Chasňares o fejbukos?,...

2 Gramatika a slovné druhy

Učiaci sa na úrovni B2 má osvojené poznatky z gramatiky a slovných druhov na úrovni B1 a ďalej si ich zdomáckujú a upevňujú.

Podstatné mená

Šerutne/Bare nava

Žiak vie skloňovať a v ústnom a písomnom prejave správne používať:

- životné a neživotné oikoklitické podstatné mená mužského a ženského rodu bez koncovky v jednotnom a množnom čísle, napríklad *o dad, o kher, e phen, e suv*;
- životné a neživotné oikoklitické podstatné mená mužského rodu s koncovkou **-o**, napríklad *o raklo, o khosno*;
- životné a neživotné xenoklitické podstatné mená mužského rodu s koncovkami **-is, -os, -us, -as** v jednotnom a množnom čísle, napríklad *o lavutaris, o grofos, o papus, o chartas, o autobusis, o štacijonos*;
- životné a neživotné oikoklitické podstatné mená ženského rodu zakončené na koncovku **-i** v jednotnom a množnom čísle, napríklad *e džuvli, e piri*;
- životné a neživotné xenoklitické podstatné mená ženského rodu s koncovkou **-a** v jednotnom a množnom čísle, napríklad *e doktorka, e roklá*.

Žiak vie správne tvoriť a používať:

- množné číslo podstatných mien, napríklad *o phral/o phrala, e phen/o pheňa, o raklo/o rakle, e džul'i/o džuvla/džuvlija, o grofos/o grofa, e doktorka/o doktorki*.

Žiak vie tvoriť slová:

- spájaním dvoch alebo viacerých slov, napríklad *ternochar, lačhejileskero*;
- spájaním konkrétnych substantív spojovníkom, napríklad *daj-dad, rom-romňi, romňi-čhave, phrala-pheňa, kachňa-papiňa, graja-gurumňa, roja-čhura, paňa-veša*;
- odvodzovanie slov pomocou zdrobňovacej prípony **-or** od oikoklitických koncovkových podstatných mien bezkoncovkových, napríklad *phral – phraloro, pheň – pheňori*;
- pomocou prípony (**-oro/i**) od oikoklitických koncovkových podstatných mien, napríklad *raklo – rakloro, rakli – raklori*;

- pomocou prípony **-ic** od xenoklitických podstatných mien obidvoch rodov, napríklad *lavutaris – lavutaricis, roklá – rokl'ica*;
- odvodzovania podstatných mien príponami **-iben/-ipen, -pen/-ben, šagos/-išagos**, napríklad *raj/rajipen, nasvalo/nasval'ipen, khelel/kheľiben, irinel – irišagos*.

Prídavné mená

Kijathode nava

Žiak vie skloňovať a v ústnom a písomnom prejave správne používať:

- oikoklitické prídavné mená, ktorých nominatív je bez koncovky – *šukar*;
- oikoklitické prídavné mená, ktorých nominatív jednotného čísla má koncovku: v mužskom rode **-o**, v ženskom rode **-i**, napríklad *baro/bari, cikno/cikňi, londo/lond'i, tato/taťi* (v ženskom rode dochádza k mäkkčeniu spoluhlások, a to **d** na **d'**, **l** na **l'**, **n** na **ň**, **t** na **ť**);
- xenoklitické prídavné mená, ktorých nominatív je v obidvoch rodoch **-o**, napríklad *inteligentno*.

Žiak vie tvoriť a v ústnom a písomnom prejave správne používať:

- komparatív, ktorý sa tvorí príponou **-eder**, napríklad *šukareder, bareder, cikneder*;
- superlatív, ktorý sa tvorí variantne predponami **jekh-, nek-, lek-, mek-**, ktoré sa pripájajú ku komparatívu, napríklad *jekhšukareder/nekšukareder/lekšukareder/mekšukareder*;
- zdrobňovanie oikoklitických a xenoklitických prídavných mien príponou **or (oro/ori)** *šukar – šukaroro/šukarori, šuko – šukoro, kedvešno – kedvešnoro*.

Slovesá

Kerutne

Žiak vie rozlišovať:

- slovesá I. triedy, napríklad *te kerel, te khelel, te rovel*;
- slovesá II. triedy, napríklad *te asal, te chal, te prastal*;
- slovesá III. triedy, napríklad *te sikh'lol, te paš'lol, te bokha'lol*.

Žiak vie časovať vo všetkých osobách jednotného a možného čísla a v ústnom a písomnom prejave správne používať:

- slovesá I. triedy v prítomnom čase, v minulom čase – imperfekte a perfekte a v budúcom čase, napríklad *me kerav, me keravas, me kerdom, me kerava*;
- slovesá II. triedy v prítomnom čase, v minulom čase – imperfekte a perfekte a v budúcom čase, napríklad *me chav, me chavas, me chalom, me chava*;
- slovesá III. triedy v prítomnom čase, v minulom čase – imperfekte a perfekte a v budúcom čase, napríklad *me sikhluvav, me sikhluvavas, me sikhliom, me sikhluvava*.

Žiak vie odvodzovať slovesá:

- násobné slovesá od slovík I. triedy, napríklad *denaškerel, dikhelkerel/dikherkerel/dikhkerel*;
- násobné slovesá od slovík II. triedy, napríklad *prastavkerel/prastakerel/prastarkerel*;
- slovesá III. triedy:
  - a) od prídavných mien, napríklad *nasvalol, barol, cikňol*;
  - b) od prídavných mien, napríklad *šundo- te šundol, mardo-te mardol*;
  - c) od kmeňa slovík II. triedy morfému **-nd'**, napríklad *dara-nd'-ol, asa-nd'-ol*;
  - e) od podstatných mien, napríklad *e rat - te ratol, o murš - te muršol*;
  - f) od prevzatého slovného základu morfému **-isal-**, pred ktorou sa mäkčia spoluhlásky d, t, n, l, napríklad *chasň-isal'-ol*.

Žiak vie tvoriť a správne používať:

- prítomný podmienovací spôsob (kondicionál prítomný) slovesa „te jel“, napríklad *me avavas (avás), tu avehas, amen avahas (avás)*;
- minulý podmienovací spôsob (kondicionál minulý) slovesa „te jel“, napríklad *me ulomas, tu ulahas, amen ulamas*;
- prítomný podmienovací spôsob (kondicionál prítomný) slovík I., II., III. triedy, napríklad *phenavas bi, asavas bi, sikhlohas bi*;
- podmienovací spôsob minulý (kondicionál minulý) slovík I., II., III. triedy, napríklad *me kerdomas, me chalomas, me pašliomas*.

Žiak vie tvoriť a správne používať:

- rozkazovací spôsob (imperatív) slovík I., II., III. triedy, napríklad *ker!, keren! (ma ker!, ma keren!), asa!, asan! (ma asa!, ma asan!), sikhluv!, sikhlon! (ma sikhluv, ma sikhlon!)*.

Zámená

Vašonava

Žiak vie v ústnom a písomnom prejave správne skloňovať a používať:

- osobné zámená – *me, tu, jov, joj, amen, tumen, jon*;
- prívlastňovacie – prívlastkové zámená – *miro/i/e, tiro/i/e, leskro/i/e, amaro/i/e, tumaro/i/e, lengro/i/e*;
- prívlastňovacie zámená zvrtné – *peskero/i/e, pengero/i/e*;
- neutrálne ukazovacie zámená a ich najčastejšie spojenia – *(k)oda - (k)odi - (k)oja*;
- ukazovacie zámená s príznakom vzdialenosti – *(k)ada, (k)oda, oka, oka d'ives, oka kurko, oka berš*;
- opytovacie zámená – *ko, so, savo, kaj*;
- neurčité zámená – *vareko, vareso, varekana, vare(k)haj, kokamel, sokamel, kanakamel, kajkamel*;
- záporné zámená – *ňiko, ňi(k)haj, ňisar, ňisavo*;
- vzťažné zámená – *so, savo*, vyjadrenie vzťažnosti zámennou príslovkou **kaj**.

Číslovky

Ginutne

Žiak vie v ústnom a písomnom prejave správne používať:

- základné číslovky do 1 000 000, napríklad *trandathepandž, eňavardeš, duj ezera pandžselthešov*;
- radové číslovky, napríklad *jekhto/peršo/elšino, trito, sarandatheochtoto, dujto/aver*;
- neurčité číslovky, napríklad *but, ajci, keci, pherdo, frima/čino/čulo/čuno/čepo/sal'ig/sikra/bila/jekhnaj*;
- násobné číslovky, napríklad *dešvar, trival, buterval*.

Príslovky

Paškerutne

Žiak vie tvoriť a v ústnom a písomnom prejave správne používať:

- príslovky času a častosti deja, napríklad *ada d'ives, raťi, idž, tajsja, imar, akana, pašis*;
- príslovky miesta, napríklad *adaj, odoj, avri, andre, khere*;
- príslovky spôsobu a miery, napríklad *lačhes, šukares, lokes*;

- príslovky neodvodené, napríklad *čirla, sig, dur, avri, but*;
- príslovky odvodené od predložiek a podstatných mien príponou **-e** (odpovedajúce na otázky kaj? – kde?/kam?, kana? – kedy?), napríklad *tele, vaše, paše, jevende, khere*;
- príslovky odvodené odpovedajúce na otázku khatar? s príponou **-al**, napríklad *telal, pindral, šeral, opral*;
- príslovky odvodené od pôvodných prídavných mien príponou **-es**, napríklad *phares, čores*;
- príslovky odvodené od prevzatých prídavných mien príponou **-ones**, napríklad *modernones, rendešnones*;
- od kmeňa podstatného mena, ktorý označuje reč príslušníka etnického spoločenstva príponou **-ika**, napríklad *Ungros – ungrika, Čechos – čechika, Slovakos – slovačika*;
- príslovky odvodené od podstatných a prídavných mien predpony **bi-**, **na-**, napríklad *bibachtales, bižužes, nalačes, namištes*.

Predložky Anglonava

Žiak vie v ústnom a písomnom prejave správne používať:

- predložky zakončené na **-e** – **andre, angle, ke, bije, pre, preke**, ak po nich nasleduje podstatné meno určené členom, napríklad *andro kher (andre o kher), andre bar (andre e bar), ko phrala (ke o phrala)*;
- predložky zakončené na iné samohlásky: **kija, bi** aj v spojení s členom (*kijo /kije, bi o, bi e*);
- predložky zakončené na spoluhlásky: *tel, paš, vaš...*;
- datívnu väzbu predložky **vaš** s nedeterminovaným slovom, napríklad *vaš tuke, vaš leske, vaš soske*;
- genitívnu väzbu predložky **bi** s nedeterminovaným slovom, napríklad *bi miro, (ma dža odoj bi miro), bi tiro (bi tiro na kerav)*;
- Lokatívnu väzbu ostatných predložiek s nedeterminovaným slovom, napríklad *ke mande, pal late*;
- Nominatívnu väzbu všetkých predložiek s determinovaným slovom, napríklad *andre sikhad'i, kij`odi sikhad'i, paš amari sikhad'i, bi e sikhad'i*;
- ďalšie pôvodné predložky – **andal, khatar, maškar, pal, paš, pašal, tel**.

Spojky Phandune

Žiak vie v ústnom a písomnom prejave správne používať:

- zlučovaciu spojku **u**, napríklad *del brišind u pašoda pekel o kham*;
- zlučovaciu spojku **the/t(h)aj**, napríklad *phrala the o pheña*;
- podradovaciu spojku **kaj**, napríklad *joj sas ajsi šukar, kaj šukaredera mek pro svetos na dikhl'om*;
- spojku **te** (*te namištes avla, av ke mande*);
- spojku **hoj** (*phenel, hoj man na kamel*);
- prevzaté spojky: **abo, aľe, aňi, bo, ľebo, že**.

Častice Lavora

Žiak vie v ústnom a písomnom prejave správne používať:

- zápornú časticu **na** v spojení so slovesom, napríklad *na džav, na šund'om*;
- zápornú časticu **na** v spojení s menným tvarom, napríklad *našundo, naachaľipen*;
- zápornú časticu **ma** v rozkazovacom spôsobe, napríklad *ma ker!, ma keren!*;
- časticu **te, mi**, napríklad *ča mi avel, mi tut avel bacht!*;
- časticu **šaj** vyjadrujúcu pojem možnosti, napríklad *so šaj kerav?, šaj aves ajsa lačho?*;
- časticu **našti** vyjadrujúcu pojem nemožnosti, napríklad *me vaš oda našti, oda našti jel!*;
- časticu **mus(aj)** vyjadrujúcu pojem nutnosti, napríklad *musaj te kerav*.

3 Syntax

Žiak vie tvoriť a v ústnom a písomnom prejave správne používať:

- a) pravidiel tvorenia krátkych prídavných otázok, napr. *Jov nasvalo, na?*;
- b) pravidiel vyjadrenie záporu – zápor pri plnovýznamových slovesách a zápor pomocou menných a príslovkových výrazov: *na, ňiko, ňikana/šoha a pod.*;
- c) vetné konštrukcie na vyjadrenie rozkazu, zákazu, výzvy a želanía;
- d) vetné konštrukcie na vyjadrenie prosby a zdôrazňovanie príkazu;
- e) tvoríť otázky na podmet a ostatné vetné členy;
- f) pravidiel slovosledu v oznamovacej, opytovacej a zápornej vete v prebratých časoch;
- g) pravidiel tvorby súvetí: príradovacie, podradovacie;
- h) pravidiel používania priamej a nepriamej reči.

4 Výslovnosť (Ortoepia)

Prízvuk v rómčine nerozlišuje význam slov.

Žiak vie v ústnom prejave správne vyslovovať:

- skratené tvary 1. osoby jednotného čísla budúceho a minulého nedokonavého času, kde sa prízvuk a dĺžka označuje čiarkou, napríklad *me džá, me kerás*;
- slová, pri ktorých dochádza k odsúvaniu koncovkovej samohlásky (ak sú vedľa seba dve slová, z ktorých sa prvé končí na samohlásku a druhé samohláskou začína, koncovková samohláska v prvom slove sa odsúva, väčšinou sa nahrádza apostrofom a obe slová sa vyslovujú ako jeden celok), napríklad *so oda hin – s´oda hin, ke amende – k´amende*;
- neznelé aspiranty: **čh, kh, ph, th** (vyslovujú sa s ľahkým prídychom, prídych rozlišuje význam slov), napríklad *khoro – koro, čhorel – čorel, pherel – perel*.

Žiak pozná:

- rozdiely vo výslovnosti jednotlivých variet, rozdielna výslovnosť koncovkej hlásky **v**: *gav : gaf/u*;
- správnu výslovnosť znelých a aspirovaných hlások na konci slov, napr. výslovnosť **g – k, d – t, kh – k** a pod.;
- správnu intonáciu v rôznych opytovacích vetách (zistovacie, opytovacie, vylučovacie);
- odlišnosti intonácie v krátkych otázkach;
- žiak by mal odlíšiť zadopodnebné **ch** obvyklé v severocentrálnej rómčine od obdobnej hlásky slovenskej.

5 Pravopis (Ortografia)

Žiak vie v písomnom prejave správne používať:

- pri písaní medzinárodných slov (výrazov) ženského rodu, ktoré sa v slovenčine končia na dvojhĺasky **-ia, -ie, -iu**, napríklad *populacija, tendencija, higijena, gimnazijum*;
- pri písaní slov gréckeho a latinského pôvodu a slov s predponou **ex-**, napríklad *o keksos, o indeksos, o ekzekutoris*;
- zásady pri písaní spoluhlások **ď, ľ, ň, ť**:
  - pred samohláskami **e, i**, napríklad *legos, d'ives, buťi, ňilaj, brad'enca, chuťel, ňerno*;
  - pred koncovkami ženského rodu, napríklad *bozuľa, brad'i, buťi, gil'i, džuvľi*;
  - v pluráli pôvodných ženských bezkoncovkových podstatných mien, napríklad *pheňa, meňa*;
  - pred koncovkami prídavných mien ženského rodu, napríklad *kerado – kerad'i, tato – taťi, cikno – cikňi, gulo – gul'i*;
  - pred príponami **-ipen/iben, -pen/ben** pri odvodených podstatných menách, napríklad *barval'ipen, nasval'ipen, koral'ipen, bikeňiben*;
  - v minulom čase (perfektum), napríklad *kerďom, kerďal, kerďa, kerďam, kerďan, suťom, muľas, chudňom*;
  - pred sufixom **-ar** pri odvodzovaní faktitívnych slovík typu *pherďarel, churd'arel, taťarel*;
- zásady pravopisu tvrdých spoluhlások **d, l, n, t**, napríklad *dilos, dilino, dikhel, nipos, tiro*;
- zásady morfológického pravopisu, napríklad *gad, jakh, drab, ladž, dikh*;
- zásady etymologického princípu pri písaní slov slov cudzieho pôvodu, napríklad *Johann Wolfgang Goethe, Hviezdoslav, Mária, Xénia*;
- zásady interdialektného princípu pravopisu v subdialektoch, kde splývajú pôvodné fonémy **ď+dž** a **ť+č**, napríklad *kerďa* (pre výslovnostné varianty *kerďa/kerďža*), *phend'a* (pre výslovnostné varianty *phend'a/phendža*), *raťi* (pre výslovnostné varianty *raťi/rači*), *buťi* (pre výslovnostné varianty *buťi/buči*);
- zásady písania veľkých písmen, napríklad *e Kaša, o Maškarphuvakero darjav/moros, e Karačoňa, o Slovačiko upreušťiben, o Jupiter, o Nevo berš*;
- zásady alternatívneho zápisu so slovenskou verzou, napríklad *Berlinos/Berlín, Pešta/Budapešť, Bartva/Bardejov, Šukar ulica/drom/Pekná ulica, Slovačiko džanibnaskeri akademija/Slovenská akadémia vied*;

- k) zásady písania slov osobitne a dovedna, napríklad *trandathejekh, dešudujto, trinesobengero, paltajsaste, kijatosara, andrephandlo, avridikhlo, namištes, bibachtalo, na kerav, na phirena;*
- l) zásady písania interpunkčných znakov.

VIII Učebné zdroje

Šebková, Hana – Žlňyová Edita: Romaňi čhib, Fortuna, 2001

Gašparová, Eva – Koptová, Anna – Lukáčová, Ingrid: Romaňi čhib, Štátny pedagogický ústav Bratislava, 2007

Gašparová, Eva – Lukáčová, Ingrid: Amari romaňi čhib, Štátny pedagogický ústav Bratislava, 2016

Gašparová, Eva: Amari romaňi čhib – pracovný zošit, Štátny pedagogický ústav Bratislava, 2016

Hübschmannová, Milena – Šebková, Hana – Žigová, Anna: Rómsko-Český, Česko-Rómsky kapesní slovník, Fortuna, 2001

Koletív autorov: Pravidlá rómskeho pravopisu, Štátny pedagogický ústav Bratislava, 2006

Adamová, Irena: Antológia rómskych remesiel, Štátny pedagogický ústav Bratislava, 2006

Lukáčová, Ingrid: Doplnkové učebné texty k predmetu rómsky jazyk, Štátny pedagogický ústav Bratislava, 2007

Zeman, Viliam: Antológia rómskych spisovateľov, Štátny pedagogický ústav Bratislava, 2007

Ďalšie médiá: časopisy, internet, slovníky, atlasy rómskeho jazyka.

Odporúčané literárne texty na rozvoj čitateľských a interpretačných zručností žiakov:

Návraty k textom preberaným čiastočne už v predchádzajúcich úrovniach, teraz už bez výberu prístupnejších pasáží.

Lacková, Elena: Rómske rozprávky (Romane paramisa), Východoslovenské vydavateľstvo pre Kultúrny zväz občanov rómskej národnosti na Slovensku, 1992

Fabiánová, Tera 1992. Sar me phiravas andre škola/ Jak jsem chodila do školy. České Budějovice /Brno: ÚDO a Společenství Romů na Moravě

Fabiánová, Tera – Hübschmannová, Milena: Čavargoš, Praha: Aperion, 1991

Fabiánová, Tera: Romano džaniben 1 – 2, 3/2000.

Hin man ajsi čhaj, so/Rómske hádanky, zozbierala a preložila M. Hübschmannová, Praha: Fortuna 2003

Fabiánová, Tera: Eržika, Ačhilom Romňi, So džalas o Miškas sune, Čalo vodi/Sytá duše Antologie prozaických textů rómských autorů z ČR, Brno: Muzeum rómske kultúry, 2007

Ferková, Ilona: Mosardá peske o dživipen anglo love, Romaňi čhib, Praha 1992

Reiznerová, Margita: Kalí (paramisa/pohádky) 2. rozšířené vydání Praha: Romaňi čhib, 1994

Rusenko, Arnošt: Trin pheňa, Praha: Romaňi čhib, 1992

Ravasz, József: Jileskero kheroro, Bratislava: Romani kultúra a Mikromex – konzorcium, 1992

Horváthová, Agnesa: Pal e bari Rama the aver paramisa, Praha: Signeta, 2003

Haluška, Vladislav: Pal le Devleskero Sidorkus/O božím Sidorkovi. Praha: Signeta, 2003

Banga, Dezider: Maľovaná rómčina a čítanka, Bratislava: Luľuďi, 2004

Cina, Emil: O školara/Školáci Ústí nad Labem/Praha: Společnost Horymíra Zelenky a Ibra Ibrahimovič: 2005 + jednotlivé básne pre deti z pozostalosti

Oľga Giňová: E daj na kamelas, Pal e Romňi Krivaňa, Miri daj tavel

Čalo vodi/Sytá duše Antologie prozaických textů rómských autorů z ČR, Brno: Muzeum rómske kultúry, 2007

Oláh, Vlado: Le khameskere čhave/Děti slunce. Matice romská: Praha, 2003.

Oláh, Vlado: Khamutno kamiben/Žár lásky. Matice romská, Sdružení Dženo: Praha, 2005.

Reiznerová, Margita: Suno/Sen. Praha: Společná budoucnost, 2000.

Horváth, Jan 2007. O verdan le grajenca džal/Vůz tažený koňmi jede dál. Praha: Daj romaňi (Matice romská)

ZÁVER

Kvalitu výchovno-vzdelávacieho procesu ovplyvňuje predovšetkým učiteľ, ktorý riadi vyučovanie na základe tvorivej práce s obsahovým a výkonovým štandardom rómskeho jazyka pre vyššie stredné vzdelávanie, úroveň B2 a s vhodne zvolenými učebnými materiálmi.

Osvojenie si kompetencií v oblasti rómskeho jazyka je náročný proces, v ktorom veľmi záleží na motivácii, pevnej vôli a húževnatosti žiakov. Je potrebné, aby učiteľ rómskeho jazyka pristupoval k žiakom s pochopením a taktom, bol dôsledný a usmerňoval svoju činnosť tak, aby každý žiak pociťoval úspech a vnútorné uspokojenie z pokroku, ktorý v učení dosahuje.

V ústnom prejave vyučujúci dbá na presnosť vyjadrovania a pohotovosť žiakov, sústavne rozvíja schopnosť žiakov klásť otázky, viesť dialóg, vyžiadať si spresňujúce informácie a podobne. Riadený prejav vhodne kombinuje s voľným ústnym prejavom žiakov, ktorého rozsah sa stupňuje vzhode s požiadavkami obsahového a výkonového štandardu rómskeho jazyka pre vyššie sekundárne vzdelávanie, úroveň B2. Sústavne využíva aktivizujúce formy práce, reč žiakov stimuluje vizuálnymi, audiovizuálnymi i auditívnymi pomôckami a vytváraním prirodzených rečových situácií.

Nácvik čítania s porozumením vychádza z hlasného čítania ústne prebraných textov so známym jazykovým materiálom. Postupne sa upúšťa od princípu orálnej anticipácie, v textoch sa objavujú neznáme výrazy, čítanie nahlas sa strieda s tichým čítaním, ktoré neskôr prevláda. U žiakov systematicky rozvíjame zručnosť orientačného, informatívneho a študijného čítania primeraných rómskych textov a učíme ich pracovať s rôznymi typmi slovníkov a inými informačnými prameňmi. Vyučujúci postupne, v závislosti od schopností žiakov, zaraďuje náročnejšie odborné texty zamerané na problematiku Rómov a študovaného odboru. Pri kontrole porozumenia prečítaného textu by nemal prevládať preklad do slovenského jazyka.

Pri rozvoji písomného prejavu má vyučujúci na zreteli predovšetkým jeho funkčné zameranie. Preto sa nacvičujú útvary frekventované v bežnom živote, napr. písanie pozdravov, blahoželaní, najrôznejších oznámení a písomných odkazov, telegramov, pozvánok, listov, slohových útvarov – opis, úvaha, esej, rozprávanie, záznam informácií z vypočutého prejavu atď. Pri zostavovaní tém a slohových útvarov týchto prác dbá na to, aby boli pestré a korešpondovali s prebraným učivom. Nevyhnutným predpokladom úspechu pri rozvoji písomného prejavu žiakov je vysoká frekvencia domácich písomných úloh a ich rýchla a starostlivá oprava.

Postup pri uvádzaní gramatických javov je nevyhnutné prispôbiť štruktúre používanej učebnice, alebo súboru učebných pomôcok a stupňu pokročilosti žiakov. Ich rozloženie do jednotlivých ročníkov preto nemožno uviesť, je možné sa len obmedziť na vymedzenie cieľových požiadaviek. Výber slovnej zásoby sa postupne prispôbuje študijnému odboru žiakov. Pri výbere vychádzame z potenciálnych situácií, v ktorých budú žiaci pravdepodobne rómsky jazyk používať, ako aj z obsahu odborných textov. Diagnostické metódy a hodnotenie výsledkov vzdelávacieho procesu musia byť v súlade s didaktickými postupmi. Vyučujúci sleduje predovšetkým pokrok v zručnostiach, a to najmä v ústnej komunikácii.

Je vhodné využívať kontrolné záznamy typu „viem“/ „dokážem“ (Európske jazykové portfólio, Oddelenie jazykovej politiky, DG IV – Rada Európy, F-67075 Štrasburg Cedex. K dispozícii na decs-lang@coe.int – www.coe.int/lang) umožňujúce stanoviť si cieľ štúdiá, monitorovať pokroky a hodnotiť výsledky.

ISBN 978 - 80 - 8118 - 223 - 5
EAN 9788081182235